

het zelfbeeld van de vlaamse politieke journalist (*)

olivier van raemdonck

Omstreeks 1900 verscheen het vak *journalistiek* voor het eerst aan de Amerikaanse universiteiten. Sindsdien is verslaggeving wetenschappelijk gefundeerd. Ondertussen hebben honderden academici hun zegje gedaan over *hoe het allemaal moet*. Studies over, bijvoorbeeld, de relatie tussen media en democratie zijn legio (Witte, 1993). Maar als journalisten deze studies ter hand nemen, hebben ze het vaak meewarig over de *ivoren toren*.

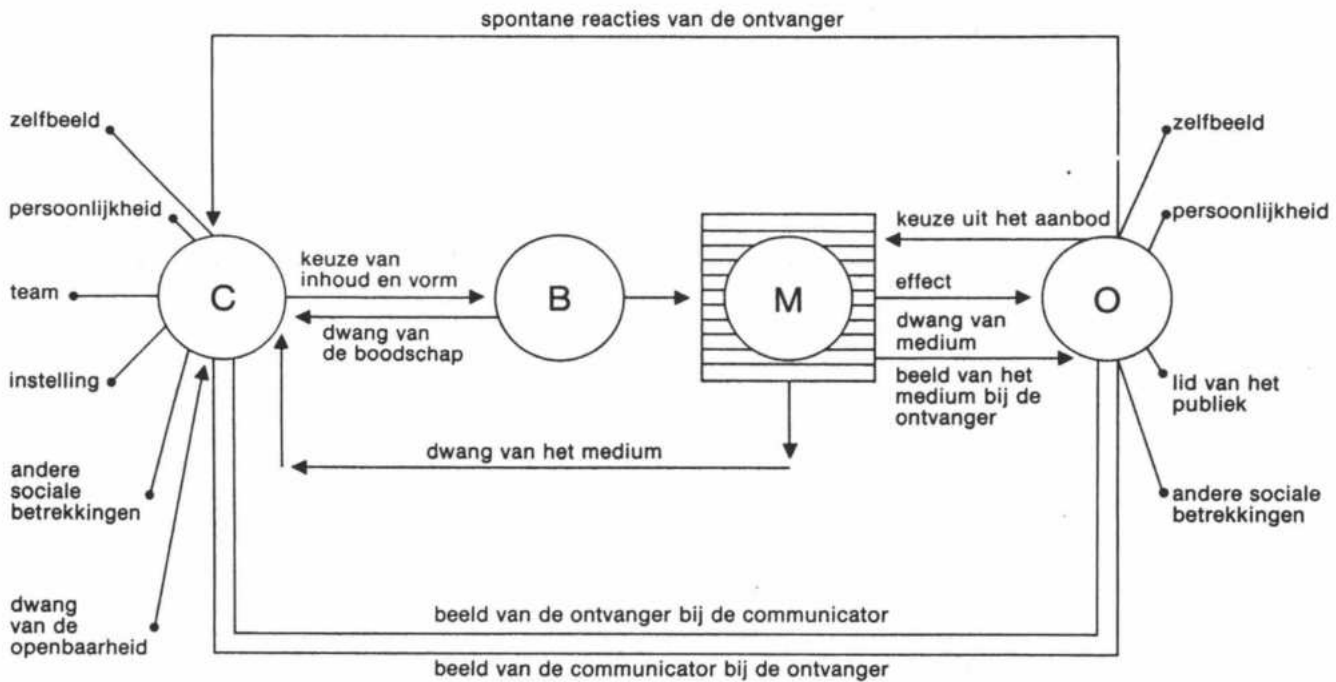
In wat volgt, trachten we te achterhalen hoe politieke verslaggevers *zelf* over hun rol en functie in de democratie denken. Diepte-interviews met 39 Vlaamse journalisten moeten in principe uitsluitel brengen. Elk van de respondenten verzorgde tijdens de onderzoeksperiode de politieke en/of sociale berichtgeving van een Vlaams dagblad of omroepstation.

THEORETISCH KADER

Hoe denken journalisten over hun rol en functie in de westerse democratie? Het is een vraagstuk met zeer diverse aspecten. Om straks niet te verdwalen in de onderzoeksresultaten, is het goed een eenvoudig conceptueel schema voor ogen te houden. Dat schema ontwikkelen we op basis van Gerard Maletzkes communicatiemodel, gecombineerd met het rolbegrip in de algemene sociologie.

Aan Maletzke (1963:37-45) ontlene we het begrip *zelfbeeld van de communicator*. Het is het beeld dat de communicator van zichzelf, zijn opdracht en zijn sociale rol koestert. Dit zelfbeeld is een integrerend onderdeel van Maletzkes model, waarin vier hoofdcomponenten worden onderscheiden: de communicator, de boodschap, het medium en de ontvanger. Het zelfbeeld van de communicator is medebepalend voor het uiteindelijke communicatieproces. In deze studie hebben we dus aandacht voor het (professionele) zelfbeeld van politieke journalisten.

Figuur 1: Het communicatiemodel van Maletzke (1)

Aan de hand van enkele inzichten uit de algemene sociologie vullen we het (wat mistige) begrip *zelfbeeld van de politieke journalist* nu verder in.

In die sociologie is de notie *sociale rol* geënt op het begrip *sociale positie*, d.i. de plaats van een actor of een categorie actoren in een veld van sociale interactie (Dobbelaere, 1990:145-147). Voorbeeld van een sociale positie in het veld *ziekenhuis* is de verpleegster; de patiënt bekleedt een tegenpositie van de verpleegster. De sociale rol wordt dan gedefinieerd als *de verwachtingen die de tegenpositiespeler heeft over de kwaliteiten en de gedragingen van de bekleeder van de focuspositie*.

Een politieke journalist (de focuspositie) wordt nu door drie groepen van tegenpositiebekleders met verwachtingen geconfronteerd:

- zijn *bronnen*: politici, kabinetsleden, woordvoerders, topmensen uit drukkingsgroeperingen, ...;
- actoren in zijn *beroepsmilieu*: de uitgever, de omroepdirecteur, de hoofdredacteur, de collega's (zowel in eigen huis, als in concurrerende mediabedrijven), ...;
- zijn *ontvangers*: de lezers, kijkers of luisteraars.

De sociale rol van de journalist krijgt dus vorm vanuit drie categorieën *rolsegmenten*. Uiteraard nemen we dan enkel zijn professioneel bestaan in beschouwing. Zijn privé-leven is voor deze studie irrelevant.

De journalist hoeft niet met elke tegenpositiebekleeder rechtstreeks te interageren. Denken we aan de ontvangers: in principe kent hij ze niet persoonlijk. Toch is elke lezer, kijker of luisteraar een significante tegenpositiebekleeder.

De definitie van *sociale rol* doet vrij passief aan. Een actor vertolkt een rol die samenvalt met de verwachtingen van de tegenpositiebekleeder. Betekent dit nu dat die actor geen enkele inspraak heeft in zijn rolbepaling? Integendeel, Dobbelaere (1990:153-159) wijst erop dat een positiebekleeder ook een *eigen-rolopvatting* heeft, en dat hij vanuit dit *own-roleconcept* zijn rol mededefinieert en -evalueert.

HET ZELFBEELD ALS SLEUTELCONCEPT

Het zelfbeeld van de politieke journalist, zoals we dat in deze studie conceptualiseren, valt uiteen in vier dimensies. De eerste drie dimensies volgen rechtstreeks uit zijn professionele sociale rol, de vierde dimensie komt dadelijk ter sprake.

- Dimensie 1: de eigen-roloppvatting van de journalist ten aanzien van zijn *bronnen*.
- Dimensie 2: de eigen-roloppvatting van de journalist ten aanzien van de actoren in zijn *beroepsmilieu*.
- Dimensie 3: de eigen-roloppvatting van de journalist ten aanzien van zijn *ontvangers*.
- Dimensie 4: de opvatting van de journalist over zijn ideale *functie in de democratie*.

Deze vierde dimensie staat los van de sociale rol. Ze behelst de *professionele ideologie* van de politieke verslaggever. De professionele ideologie begrijpen we in deze studie dus als de opvatting van de journalist over zijn beroepstaken en -plichten, *los van* alle mogelijke rolverwachtingen. Het is een raamwerk van professionele waarden en normen, dat geen rekening houdt met de dwang van talrijke tegenpositiepelers.

In de wetenschappelijke literatuur hebben de meeste auteurs (bijvoorbeeld Sigal, 1973; Janowitz, 1975), naar onze smaak, te weinig aandacht voor de spanning tussen ideologie en rol. Deze spanning is erg subtiel; precies omdat ze zo vaak verwaarloosd wordt, blijft het water tussen communicatiewetenschappers en verslaggevers doorgaans erg diep.

Ideologie heeft, zo men wil, te maken met *idealisme*, terwijl de *sociale rol* beter met *realisme* geassocieerd wordt. De ideologie houdt geen rekening met de contraintes van de dagelijkse praktijk, de sociale rol laat dan weer geen ruimte voor een werkelijkheid buiten het veld van sociale interactie.

Academici die de informatiemedia vanop afstand bestuderen, hebben snel de neiging de sociale rol te veronachtzamen. Ze blijven wel eens steken in normatieve theorieën en vergeten dat elke politieke verslaggever verantwoording moet afleggen aan zijn bronnen, collega's, chefs en lezers/kijkers/luisteraars.

Anderzijds riskeren journalisten in hun voorwetenschappelijk denken de professionele ideologie te verwaarlozen, precies omdat ze dagelijks verantwoording moeten afleggen. Hoe vaak hoorden we journalisten niet zeggen: *Die professoren hebben mooi praten met al hun theorieën, ze moeten hier maar eens een dagje een krant komen maken.*

Deugdelijk wetenschappelijk onderzoek over journalistiek laveert noodzakelijkerwijs tussen ideologisch en rolmatig denken, tussen idealisme en realisme.

Op de volgende bladzijden ontrafelen we verder het zelfbeeld van de Vlaamse politieke journalist, zoals dat tijdens diepte-interviews naar

voren kwam. Elk van de vier dimensies wordt daarbij afzonderlijk belicht. Eerst staan we nochtans stil bij de methodologie die we tijdens het empirisch onderzoek hebben toegepast.

METHODOLOGIE

Om het zelfbeeld van de Vlaamse verslaggevers in al zijn nuances te kunnen ontleden, namen we dus onze toevlucht tot *kwalitatieve* interviews. Door resoluut afstand te nemen van de survey-methodologie, hoopten we dit onderzoek uit te kunnen voeren in de lijn van het *symbolisch interactionisme*.

Het symbolisch interactionisme is een sociologische stroming die ervan uitgaat dat de *betekenis* van allerlei dingen pas in en dankzij *sociale interactie* ontstaat (Verhoeven en Ruebens, 1991:184). Een onderzoeker hoort volgens grondlegger Herbert Blumer (1969:210-211) de omgeving op dezelfde wijze te leren zien als de personen die hij bestudeert. Wat de onderzoeker moet waarnemen, wordt bijgevolg niet bepaald door de onderzoeker zelf, maar door de personen die onderzocht worden.

Welnu, in vrij diepgaande interviews - met vaag geformuleerde, open vragen - hoopten we de politieke journalisten zelf *hun wereld te laten construeren*. In kwantitatieve enquêtes wordt respondenten al te vaak een voorgekauwd denkschema opgedrongen (Roosens, 1984:18).

Onderhavig onderzoek is trouwens bedoeld als een exploratieve studie. Wat ons met name interesseert, is de gedachtengang van de respondent.

Alle gesprekken werden op band opgenomen en daarna integraal uitgetypt. De, vaak uiteenlopende, antwoorden werden naderhand consciëntieus geanalyseerd. Daartoe werd het discours van elke respondent opgesplitst in relevante betekenseenheden. We verplaatsten ons daarbij zo goed mogelijk in de denkwereld van de journalist in kwestie. Naderhand werden die betekenseenheden in generaliserende categorieën ondergebracht, om alsnog kwantitatieve onderzoeksresultaten te bekomen. Dit abstractieproces vormde in wezen de kern van de kwalitatieve analyse. Hier *interpreteerden* we immers de onderzoeksgegevens.

HET PROFIEL VAN DE RESPONDENTEN

De 39 gesprekken werden gevoerd tussen december 1993 en maart 1994. We spraken met alle politieke verslaggevers van drie omroep- en zeven dagbladredacties (voor een lijst: zie bibliografie). Als *elitaire*

kranten beschouwen we De Standaard, De Morgen en De Financieel-Economische Tijd; deze bladen richten zich immers tot de intellectuele bovenlaag van de bevolking. De *populaire* kranten zijn dan Het Volk-De Nieuwe Gids, Gazet Van Antwerpen, Het Laatste Nieuws-De Nieuwe Gazet en Het Belang van Limburg. Ook Het Nieuwsblad is in wezen een populair blad, maar deze krant neemt haar politieke berichtgeving over van De Standaard. Politieke commentatoren, die enkel hoofd-artikels schrijven, werden niet in het onderzoek betrokken.

De gemiddelde leeftijd van de respondenten bedroeg 38 jaar. Slechts twee van hen waren vrouwelijk. De Vlaamse politieke journalisten bleken verder hoogwaardig opgeleid te zijn. Liefst 35 van hen hadden minstens één licentiaatsdiploma behaald. Ze volgden diverse studierichtingen; 12 journalisten kregen een opleiding met communicatiewetenschappelijke vakken.

Wat betreft hun politieke oriëntatie, waren onze respondenten, behalve bij de populaire kranten, overwegend links. Onderzoek in andere landen wees ook al uit dat het gros van de westerse journalisten zich rond centrum-links situeert (Boone, 1982:27-28). De verschillende redacties waren, op het stuk van de politieke gezindheid van hun verslaggevers, trouwens in hoge mate intern homogeen. Slechts weinig journalisten bleken evenwel een uitgesproken partijvoorkeur te hebben.

DE POLITIEKE VERSLAGGEVER EN ZIJN BRONNEN

Zoals gezegd, behelst het zelfbeeld van de politieke journalist in eerste instantie zijn eigen-rolopvatting ten aanzien van zijn bronnen. Contact met bronnen is cruciaal voor elke politieke verslaggever. Van de meeste voorvallen in het politieke veld komt hij pas op de hoogte, nadat een bron hem er (meestal uit eigenbelang) kond van heeft gedaan (Dimmick, 1974:5-7; Sigal, 1973:187; Tuchman, 1976:93-97; Epstein, 1975). Dit maakt de journalist fundamenteel afhankelijk, waardoor de bron in een vrij machtige positie komt te verkeren. Anderzijds heeft de bron ook de journalist broodnodig om de gewenste informatie in de publiciteit te manevreren.

We beperken ons hier tot een analyse van de verslaggevers eigen-rolopvatting ten aanzien van *politici*.

Verscheidene auteurs hebben pogingen gedaan om de relatie tussen journalist en politicus in een theoretisch model te proppen. Blumler en Gurevitch (1981:470-474) hebben al deze modellen een vijftiental jaar

geleden geëvalueerd. Volgens hen had de literatuur twee wezenlijk verschillende paradigma's opgeleverd. In het ene paradigma werden journalist en politicus als *tegenstanders*, ja zelfs als vijanden uitgetekend (de journalist als waakhond in de democratie). In het andere werd ervan uitgegaan dat ze voortdurend, elk uit eigenbelang, met elkaar onderhandelen en informatie *uitwisselen*.

Het is erg moeilijk om tussen deze paradigma's een brug te leggen. Het eerste model is immers een *ideologische* constructie, het tweede incorporeert een *operationele* visie. Toch kunnen we het tegenstanders- en het uitwisselingsparadigma als twee polen van een (wat tweeslachtig) continuüm beschouwen. Op dit continuüm hebben we getracht onze respondenten te situeren. De 39 journalisten hebben we zo verdeeld over vier categorieën.

- a) De *amicalen* zien enkel voordelen in een vriendschappelijke relatie. *Zeven* respondenten passen in dit vakje. Drie van deze journalisten benadrukken dat ze zonder vriendschappelijke banden moeilijk aan informatie raken. Een andere journalist vindt een vriendschappelijke band vruchtbaar, omdat politicus en verslaggever elkaar zo beter begrijpen.
- b) De *ideologische amicalen* vinden vriendschappelijkheid, als corollarium van de dagelijkse ruilpraktijken, vrij positief, maar achten ook ideologische correcties hoog. *Zes* respondenten hebben we in deze categorie ondergebracht. Hun houding is: *een vriendschappelijke band, ja maar ...*
- c) De *amicale ideologen* ervaren eveneens de spanning tussen ideologie en amicaliteit. Maar zij zien vriendschappelijkheid niet zozeer als corollarium van de ruil tussen politicus en journalist. Amicaliteit is voor hen iets autonooms, iets dat in elke relatie spontaan kan groeien. Hun amicaliteit mag hen, zo vinden ze zelf, niet beletten om kritisch over vrienden te schrijven. *Twaalf* respondenten horen in deze categorie thuis.
- d) De *relatieve ideologen* vinden vriendschappelijke relaties maar niks. In onze respondentengroep vonden we er *veertien*. *Ideoloog* zijn ze, omdat ze hun beroepstaak en amicaliteit onverzoenbaar achten. *Relatieve ideoloog* zijn ze, omdat ze in pure vijandschap toch geen heil zien. De relatieve ideologen schuiven m.a.w. een *professionele* relatie naar voren.

Jongere journalisten (-38 jaar) vinden we vooral bij de relatieve ideologen, oudere (+38 jaar) eerder bij de amicale ideologen. Rechtse verslaggevers zijn vaker relatieve ideoloog, linkse sneller amicale ideoloog. Hoe dan ook, de meeste respondenten vonden het positief dat politici hen geregeld (uit eigenbelang) informatie bezorgen. Ze stonden wel op enkele rigoureuze voorwaarden. Zo wilden ze niet te veel in politieke spelletjes gebruikt worden. Slechts 6 van de 39 respondenten stonden ronduit weigerachtig tegenover toenaderingspogingen van politici. Waarom waren ze contra? Bondig gezegd: een goed journalist doet niet aan politiek. Niet toevallig behoren vijf van deze zes journalisten tot de relatieve ideologen.

DE POLITIEKE VERSLAGGEVER EN ZIJN BEROEPSMILIEU

In een volgende beweging onderzoeken we nu de eigen-rolopvatting van de politieke journalist ten aanzien van zijn gelijken en zijn oversten in het beroepsmilieu.

Beginnen we met zijn gelijken. Zijn relatie met collega's van de eigen nieuwsorganisatie laten we hier buiten beschouwing. Wel hebben we aandacht voor de verhouding tussen collega's van rivaliserende media. Politieke verslaggevers onderhouden allicht een inniger relatie met hun confraters van andere media, dan met de meeste collega's op de eigen redactie. Het Wetstraatwereldje is uiterst klein; bij belangrijke politieke gebeurtenissen zitten de reporters vaak urenlang op elkaar gepakt (Buyle, 1986:53). In principe zijn ze concurrenten, maar in de praktijk werken ze meer dan eens samen (Rieffel, 1984:125-126).

Verskillende auteurs (Sigal, 1973:39; Gans, 1980:196-197) wijzen erop dat politieke journalisten elkaar zo *socialiseren*; er ontstaat een soort van consensus, een gemeenschappelijke perceptie van het nieuws. Uiteraard is dit niet zonder gevaar. In de Amerikaanse literatuur (Crouse, 1973:7-8) heeft men het, weinig vleidend, wel eens over *pack journalism*. De politieke verslaggevers vormen een soort van kudde, met een dito mentaliteit.

Iets meer dan de helft (21) van onze respondenten ervoer een stevige concurrentie tussen Wetstraatjournalisten. Linkse verslaggevers ervoeren die in mindere mate. Toch werken reporters in de Wetstraat ook gretig samen. Ze doen dat vaak ter wille van de efficiëntie.

Zowat 75 % van de politieke verslaggevers vond concurrentie trouwens een goede zaak. Het houdt de journalist wakker, zeiden ze. Omroepjour-

nalisten stonden iets minder positief tegenover concurrentie dan hun collega's van de dagbladpers. Concurrentie werd door nogal wat respondenten spontaan geassocieerd met de jacht op primeurs. Tijdens de onderzoeksperiode kwam het verschijnsel *primeur* negatief in het nieuws. De *Agusta-affaire* toonde aan dat het gevecht om de beste primeurs snel ontaardt.

Toch blijven primeurs ook nuttige functies vervullen. Ze bezorgen journalisten zelfvoldoening, een *kick*. Journalisten krijgen ook meer informatie los, als ze koortsachtig naar primeurs zoeken. Een kleine meerderheid van de respondenten (20) dacht overwegend positief over primeurs. Enkele argumenten van tegenstanders: door de jacht op primeurs wordt de juistheid en grondigheid van de berichtgeving verwaarloosd; de meeste primeurs zijn toch maar ingefluisterd door berekende politici; journalisten die steeds op primeurs jagen, verwaarlozen gemakkelijk hun ander werk; het publiek is weinig gebaat bij de jacht op primeurs.

Merkwaardig is dat slechts twee verslaggevers de jacht op primeurs spontaan met een nefaste commercialisering in de media associeerden.

En dan de relatie tussen politieke journalisten en hun oversten. Onze respondenten oordeelden dat ze weinig last van interne druk hadden. Van hun oversten krijgen ze nauwelijks directieven, zo beweerden ze. Ook de meeste BRTN-journalisten waren, wat dit betreft, niet ontevreden. Sommige dagbladjournalisten kloegen in dit verband wel over de voortschrijdende commercialisering binnen de massamedia. Daardoor moet politieke verslaggeving meer en meer de baan ruimen voor pittige verhalen en ontspanningsrubrieken.

Over persconcentratie wonden onze respondenten zich nauwelijks op. Slechts zeven respondenten maakten zich ernstig zorgen over de opiniewaaier binnen het Vlaamse perslandschap. Ze vreesden dat die door een toenemende commercialisering bedreigd is. Een achttal anderen wilden eveneens de grote opinies in het perslandschap vertegenwoordigd zien, maar toonden weinig bezorgdheid. Daarentegen vonden 23 journalisten (van allerlei politieke oriëntaties) de jammerklachten over de persconcentratie resoluut overdreven. Hun argumenten:

- individuele journalisten denken allemaal verschillend, welke de strekking van een grote krantengroep ook is;
- de onafhankelijkheid van de redacties is vandaag groot genoeg;
- de grote ideologieën bestaan niet meer en behoeven dus niet langer opiniekranten;

- relevante opiniestromingen trekken automatisch kapitaal aan en krijgen dus wel hun krant;
- opinies die geen dagblad hebben, bereiken het publieke forum wel op een andere wijze (bijvoorbeeld via week- of maandbladen).

Nogal wat verslaggevers beklemtoonden wel dat een krant als De Morgen moet blijven bestaan.

DE POLITIEKE VERSLAGGEVER EN ZIJN ONTVANGERS

Het is typisch voor de moderne massamedia dat communicatoren met hun lezers, kijkers of luisteraars erg weinig contact hebben. Geen eigenlijk. Hoogstens krijgen ze zo nu en dan summiere feedback via kwantitatieve publieksonderzoekingen of via (al te) geëngageerde lezersbrieven. Hoe evalueert de politieke journalist zijn rol ten aanzien van de al bij al anonieme ontvanger? We splitsen dit probleem op in twee deelvragen:

- welke zijn de rolverwachtingen van de journalist ten aanzien van het publiek;
- hoe worden de rolverwachtingen van het publiek ten aanzien van de journalist, door die journalist gepercipieerd?

Beginnen we met het eerste vraagstuk. Iets meer dan de helft (22) van onze respondenten vond dat elke burger de plicht heeft om de politieke actualiteit enigszins te volgen. Elke Vlaming wordt tenslotte regelmatig naar het stemhokje geloodst, zo redeneerden ze meestal. Vooral linkse verslaggevers en omroepjournalisten waren van deze mening. Een kleine meerderheid van de populaire-dagbladjournalisten vond deze burgerlijke plicht maar niks. Ze zagen weinig fundamenteel verschil tussen politiek en voetbal. De burger hoeft de voetbalwedstrijden van Anderlecht toch ook niet te volgen... Of nog: zeggen dat de burger de politiek moet volgen, is even dom als zeggen dat hij het Staatsblad hoort te lezen.

De tweede deelvraag heeft een zekere geladenheid. Wetstraatjournalisten worden immers geconfronteerd met een aperte politieke apathie in brede lagen van de bevolking, volgens Huyse (1969) al sinds de jaren zestig. Bijgevolg is politieke berichtgeving niet al te populair; al trokken elf respondenten deze vermeende onpopulariteit toch in twijfel.

Hoe dan ook, het gros van de journalisten (30) wijtten een geringe belangstelling voor politiek nieuws met name aan het gebrekkige politieke systeem. De politiek is nu eenmaal moeilijk, oninteressant en - in de ogen van Jan Modaal - onbetrouwbaar, zo zeiden ze. Enkele respondenten zochten een verklaring in brede maatschappelijke veranderingen. De maatschappij is volgens hen in haar geheel bijzonder complex geworden, en bovendien wordt ze door een voortschrijdende individualisering gekenmerkt.

Slechts vier verslaggevers achtten *zichzelf* verantwoordelijk voor de geringe populariteit van hun journalistieke produkten. *'Misschien slagen we er niet voldoende in om het belang van de politiek, ook voor de lezer zelf, duidelijk te maken'*. Drie van hen noemden onbegrijpelijkheid van journalistieke teksten als mogelijke oorzaak.

DE PROFESSIONELE IDEOLOGIE VAN DE POLITIEKE VERSLAGGEVER

Rest ons nu nog de vierde dimensie van het zelfbeeld, zoals we dat bij de Vlaamse politieke journalisten hebben onderzocht. In deze paragraaf hebben we het dus over enkele kenmerken van de *professionele ideologie* van de journalist, een raamwerk van waarden en normen dat geen rekening houdt met wereldse rolverwachtingen.

In de literatuur leest men dat politieke verslaggevers in een democratie vijf functies te vervullen hebben (Hemels, 1989:20):

- de *informatiefunctie*: de burgers informeren over het beleid, de beleidsvoornemens en de beleidsuitvoering van de overheid;
- de *expressiefunctie*: de overheid duidelijk maken wat onder de burgers aan wensen, verwachtingen, houdingen en opinies leeft;
- de *kritiekfunctie*: kritiek uiten op het overheidsbeleid en de totstandkoming ervan;
- de *opiniëeringsfunctie*: bijdragen tot het proces van opinievorming onder het publiek, door selectief informatie te verstrekken, alsmede door het politieke gebeuren te analyseren en te beoordelen.
- de *mobilisatiefunctie*: als instrument in handen van politieke groeperingen zijn media geëigende middelen om de burgers politiek te activeren.

De mobilisatiefunctie is vrij controversieel geworden. Ze werd niet aangevochten in het tijdperk van de opinie- en partijpers, maar sinds de commercialisering van de pers verdween ze naar de achtergrond (Witte, 1993:123).

De kritiekfunctie lijkt in België nog niet zo gek lang opgeld te doen. Onmiddellijk na de tweede wereldoorlog profileerde de politieke verslaggever zijn taak eerder als de antithese van een actieve, kritische journalistiek. De pers werd nog zelden als een *vierde macht* omschreven. Op het eerste naoorlogse congres van de Belgische persbond had men het over de *dienende* taak van de journalistiek. *Servir* ter wille van het algemeen belang, de openbare orde, enz... (Burgelman, 1990:359).

De functie van de politieke journalist in de democratie... Ook onze 39 respondenten vroegen we waaraan zij hierbij spontaan dachten. De informatiefunctie werd het vaakst, namelijk door 33 journalisten, geparafraseerd. Ook de kritiekfunctie kwam er goed uit; ze kwam bij 16 journalisten naar voren. De opiniëeringsfunctie kwam slechts bij twee respondenten ter sprake, de expressiefunctie bij één respondent en de mobilisatiefunctie werd, zoals verwacht, door niemand te berde gebracht. Daarnaast expliciet gevraagd, vinden oudere journalisten het wel belangrijk dat er ook informatie van burger naar politicus wordt getransporteerd. Voor jongere verslaggevers is dat iets minder het geval. Hoe dan ook, het objectiviteitsideaal is uit de hedendaagse professionele ideologie van de journalist niet weg te denken. Politieke verslaggevers voelen zich op de eerste plaats neutrale waarnemers, geen *participant newsmen* (Johnstone et al., 1972:526-527). Geëngageerde journalistiek komt uitzonderlijk in het zelfbeeld van de Vlaamse politieke verslaggevers voor. Slechts drie respondenten - allen werkzaam bij de krant De Morgen - suggereerden dat ze een bepaald ideeëngoed bij hun lezers ingang wilden doen vinden.

Het is trouwens opvallend hoe verschillend het begrip *objectiviteit* door onze respondenten werd ingevuld. Merkwaardig genoeg bleek dit uitermate sterk samen te hangen met hun politieke oriëntatie. Om één en ander te verduidelijken, verwijzen we naar een werkdefinitie van objectiviteit, die door de Scandinaviër Jörgen Westerstål (1983:403-424) werd ontwikkeld.

Volgens Westerstål bestaat objectiviteit uit twee hoofdcomponenten. Enerzijds is een objectief verslag op *feiten* gebaseerd, anderzijds zweert de journalist bij *onpartijdigheid*. Feitelijke is de *cognitieve* component, onpartijdigheid de *evaluatieve*. Elk van deze componenten valt nog eens uiteen in twee subfactoren:

- *Feitelijke* verslaggeving is ten eerste *waarheidsgetrouw*, t.t.z. in overeenstemming met de werkelijkheid (geen vaagheid, bronvermelding, correcte cijfergegevens, ...); ten tweede *relevant*.

- *Onpartijdige* verslaggeving is enerzijds *evenwichtig* (weergave van de verschillende visies, ...); anderzijds *neutraal* (geen emotioneel of tendentiekus taalgebruik, ...).

De visies van onze respondenten op het concept *objectiviteit* deelden we in in een vijftal categorieën:

- Objectiviteit is met name *waarheidsgetrouwheid* (11 respondenten);
- Objectiviteit is met name *relevantie* (1 respondent);
- Objectiviteit is met name *evenwichtigheid* (3 respondenten);
- Objectiviteit is met name *neutraliteit* (17 respondenten);
- Objectiviteit is met name *eerlijkheid* (7 respondenten).

Welnu, linkse journalisten beklemtoonden veel vaker dan hun rechtse collega's de cognitieve dimensie van het objectiviteitsconcept. De cijfers zijn ronduit onthutsend - en voor ons volstrekt onverklaarbaar: *geen enkele* respondent in de categorieën *waarheidsgetrouwheid* en *relevantie* is rechts; daarentegen vinden we in de categorieën *evenwichtigheid* en *neutraliteit* vier linkse en acht rechtse respondenten.

Verder onderzoek over de *alledaagse beleving* van objectiviteit door journalisten is dus welkom.

BESLUIT

Ten slotte nog enkele belangwekkende conclusies.

Kwalitatieve interviews waren stellig nodig om het zelfbeeld van de politieke journalisten deugdelijk te onderzoeken. Een kwantitatieve enquête had de realiteit allicht ongeoorloofd sterk vereenvoudigd. Onze respondenten koesterden bijvoorbeeld fundamenteel verschillende opvattingen over de inhoud van het begrip *journalistieke objectiviteit*. Zij vonden het trouwens noodzakelijk om een aantal dingen subtiel te nuanceren.

De individuele politieke oriëntatie toonde zich als een krachtige variabele om zelfbeeldverschillen tussen verslaggevers te verklaren. Toch mogen we niet uitsluiten dat deze verschillen eerder door de variabele *mediumsoort* (omroep, elitaire pers, populaire pers) verklaard worden. Rechtse journalisten vinden we immers vooral bij populaire kranten.

Leeftijdverschillen bleken van geringer belang te zijn. Jongere journalisten houden wel liever iets meer afstand van politici.

Dat politieke berichtgeving vandaag de dag weinig populair is, wordt met name de politici euvel geduid. Zichzelf, noch de algemeen-maatschappelijke context sturen onze respondenten nauwelijks verwijten toe. De politieke praktijk zou gewoon oninteressant, moeilijk en, in de ogen van Jan Modaal, onbetrouwbaar zijn.

(*) Dit artikel is gebaseerd op zijn eindverhandeling *De rol van de politieke journalist in de democratie. Onderzoek naar het zelfbeeld van Vlaamse verslaggevers*, Fac. Soc. Wet., Dep. Comm. Wet., K.U. Leuven, juli 1994, 161 blz. Promotor: Prof. Dr. L. Neels.

NOOT

(1) De Nederlandse vertaling is van Fauconnier (1990:59).

LITERATUURLIJST

- Blumer, H. (1969) *Symbolic Interactionism. Perspective and Method*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Blumler, J. & Gurevitch, M. (1981) 'Politicians and the Press: An Essay on Role Relationships', in D. Nimmo & K. Sanders (eds.) *Handbook of Political Communication*. Beverly Hills: Sage.
- Boone, L. (1982) 'Politieke Profielen van Uitgevers en Journalisten', in E. De Bens (red.) *Massamedia en Politiek. Liber Memorialis T. Luyckx*. Antwerpen: Kluwer Rechtswetenschappen.
- Burgelman, J. (1990) *Omroep en Politiek*. Brussel: BRT.
- Byule, D. (1986) *De Lakeien van de Wetstraat*. Leuven: Kritik.
- Crouse, T. (1972) *The Boys on the Bus*. New York.
- Dimmick, J. (1974) *The Gate Keeper. An Uncertainty Analysis*. Lexington: Association for Education in Journalism.
- Dobbelaere, K. (1990) *Sociologie*. Leuven: Acco.
- Epstein, E. (1975) *Between Fact and Fiction: The Problem of Journalism*. New York: Vintage.
- Fauconnier, G. (1990) *Mens en Media*. Leuven: Garant.
- Gans, H. (1980) *Deciding what's News*. Londen: Pantheon Books.
- Hemels, J. (1989) 'Politiek is niet Gediend met "Boulevardisering" en "Televisering" van de Politieke Journalistiek', *Namens*, 4 (1): 19-24.
- Huyse, L. (1969) *De Niet-Aanwezige Staatsburger*. Antwerpen: Standaard.
- Janowitz, M. (1975) 'Professional Models in Journalism: The Gatekeeper and the Advocate', *Journalism Quarterly*, 52: 618-626.

- Johnstone, J., Slawski, E. & Bowman, W. (1972) 'The Professional Values of American Newsmen', *Public Opinion Quarterly*, 36 (4): 522-540.
- Maletzke, G. (1963) *Psychologie der Massenkommunikation*. Hamburg: Hans Bredow-Institut.
- McQuail, D. (1992) *Media Performance*. Londen: Sage.
- Rieffel, R. (1984) *L'Elite des Journalistes*. Parijs: PUF.
- Roosens, E. (1984) *Sociale en Culturele Antropologie*. Leuven: Acco.
- Sigal, L. (1973) *Reporters and Officials*. Lexington: Heath.
- Tuchman, G. (1976) 'Telling Stories', *Journal of Communication*, 26 (4): 93-97.
- Verhoeven, J. & Ruebens M. (1991) *Op Zoek naar de Samenleving*. Leuven: Acco.
- Westerståhl, J. (1983) 'Objective News Reporting', *Communication Research*, 10: 403-424.
- Witte, E. (1993) *Media en Politiek*. Brussel: VUBPress.

INTERVIEWS

- Aertsens Walter (journalist Financieel-Economische Tijd), Brussel, 21.12.1993.
- Bats Anne (journaliste Het Laatste Nieuws), Sint-Niklaas, 29.12.1993.
- Bouveroux Jos (BRTN-radiojournalist), Leuven, 19.1.1994.
- Bracke Sigfried (BRTN-televisiejournalist), Schaarbeek, 10.1.1994.
- Brinckman Bart (journalist De Morgen), Brussel, 4.1.1994.
- Bulcke Bernard (journalist Financieel-Economische Tijd), Brussel, 22.12.1993.
- Castrel Dirk (journalist Gazet van Antwerpen), Brussel, 18.2.1994.
- Cornelis Hubert (journalist Het Laatste Nieuws), Leuven, 10.12.1993.
- De Wilde Dirk (journalist Financieel-Economische Tijd), Brussel, 31.12.1993.
- De Smet Frans (journalist De Morgen), Brussel, 28.1.1994.
- De Backer Peter (journalist Het Volk), Brussel, 18.2.1994.
- De Muynck Boudewijn (journalist Gazet van Antwerpen), Brussel, 11.2.1994.
- De Nijs Chris (BRTN-televisiejournalist), Schaarbeek, 18.1.1994.
- Demullier Luc (journalist Het Volk), Brussel, 31.12.1993.
- Donckier Eric (journalist Het Belang van Limburg), Hasselt, 1.2.1994.
- Esselinckx Robert (VTM-journalist), Vilvoorde, 14.3.1994.
- Falter Rolf (journalist De Standaard), Brussel, 14.12.1993.
- Germonprez Rosanne (VTM-journaliste), Vilvoorde, 7.3.1994.
- Hellemans Leo (BRTN-radiojournalist), Schaarbeek, 18.1.1994.
- Huys Jan (BRTN-radiojournalist), Schaarbeek, 20.1.1994.
- Martens Patrick (journalist Het Belang van Limburg), Hasselt, 17.1.1994.
- Neuckermans Luc (journalist De Standaard), Brussel, 29.12.1993.
- Ouvry Jan (BRTN-televisiejournalist), Schaarbeek, 7.2.1994.

Panneels Laurent (journalist Het Laatste Nieuws), Brussel, 21.12.1993.
Pauli Walter (journalist De Morgen), Brussel, 20.1.1994.
Polspoel Guy (BRTN-televisiejournalist), Schaarbeek, 28.2.1994.
Rasking Johan (journalist De Standaard), Groot-Bijgaarden, 27.12.1993.
Standaert Luc (journalist Het Belang van Limburg), Hasselt, 23.12.1994.
Tastenhoye Guido (journalist Gazet van Antwerpen), Brussel, 11.2.1994.
Tegenbos Guy (journalist De Standaard), Groot-Bijgaarden, 20.12.1993.
Vaerewijck Walter (journalist Het Laatste Nieuws), Brussel, 21.12.1993.
Van Den Driessche Pol (journalist De Standaard), Brussel, 10.1.1994.
Van Den Bogaert Dirk (VTM-journalist), Vilvoorde, 31.1.1994.
Van Doren Jan (journalist Financieel-Economische Tijd), Brussel, 30.12.1993.
Van den Broeck Karl (journalist De Morgen), Brussel, 4.1.1994.
Vansevenant Johny (BRTN-radiojournalist), Schaarbeek, 28.2.1994.
Vestraeten Johan (journalist Gazet van Antwerpen), Brussel, 11.2.1994.
Verbracken Paul (journalist Gazet van Antwerpen), Brussel, 11.2.1994.
Winckelmans Wim (journalist Het Volk), Brussel, 1.3.1994.